
UDC 657.1

JEL classification: M41

DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.02.103>

Ірина НАЗАРОВА,

кандидат економічних наук, доцент, докторант,
доцент кафедри обліку і оподаткування,
Західноукраїнський національний університет,
вул. Львівська, 11а, м. Тернопіль, 46009, Україна,
e-mail: niyua2016@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8942-3998

ОБЛІКОВА ПАРАДИГМА В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Назарова І. Облікова парадигма в умовах застосування електронних інформаційних технологій. *Вісник економіки*. 2023. Вип. 2. С. 103–118. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.02.103>

Nazarova, I. (2023). Oblikova paradyhma v umovakh zastosuvannia elektronnykh informatsiinykh tekhnolohii. [Accounting paradigm in application conditions of electronic information technologies]. *Visnyk ekonomiky – Herald of Economics*, 2, 103-118. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.02.103>

Анотація

Вступ. Широке запровадження в економіку сучасних електронних інформаційно-комунікаційних технологій потребує переосмислення теоретичних основ бухгалтерського обліку. Теперішня методологія обліку, що базується на документуванні господарських операцій, їх відображенні на рахунках подвійним записом, балансовому узагальненні, започаткована ще кілька століть тому. Із розвитком автоматизованих систем, новітніх інформаційних технологій з формування, обробки та передачі інформації виникає потреба у виробленні нової облікової парадигми, яка відображала би не лише нові інформаційні запити широкого кола споживачів інформації, а й враховувала б кардинальні зрушення у техніці ведення обліку.

Мета статті. Мета дослідження – узагальнення напрацювань щодо парадигмального розвитку бухгалтерської науки та надання пропозицій з вироблення нової облікової парадигми відповідно до сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, нової ролі обліку як важливого економічного інституту.

Методи. Для розкриття мети статті використано загальнонаукові та емпіричні методи пізнання й узагальнення минулих та сучасних процесів і явищ.

© Ірина Назарова, 2023.

Результати. Узагальнено напрацювання щодо парадигмального розвитку бухгалтерської науки. Визначено головні ознаки й критерії кожного етапу розвитку обліку. Обґрунтовано необхідність формування нової облікової парадигми відповідно до обставин, що склалися у світовій економіці й суспільстві. Основними критеріями, які характеризують сучасну парадигму обліку та вирізняють її від попередніх, є нова мета і завдання обліку, введення в систему обліку інтелектуальних ресурсів, нові підходи до оцінювання ресурсів. Проте головним чинником зміни облікової парадигми можна вважати розвиток і запровадження електронних обліково-інформаційних систем, що суттєво впливають на методологічні та організаційні основи ведення обліку, збору, реєстрації, обробки, зберігання й передачі обліково-звітної інформації.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на удосконалення методичних, організаційних та технічних інструментів для реалізації у практичну діяльність нової парадигми бухгалтерського обліку, що ґрунтується на сучасних електронних обліково-інформаційних системах.

Ключові слова: бухгалтерський облік, інформаційні запити, звітність, теорія, методологія, наукова парадигма, інформаційні технології, автоматизація обліку.

Формули: 0, рис.: 2, табл.: 2, бібл.: 19.

Iryna NAZAROVA,

PhD (Economics), Associate Professor, Doctoral Student
Associate Professor of the Department of Accounting and Taxation,
West Ukrainian National University,
st. Lvivska, 11, Ternopil, 46020, Ukraine,
e-mail: niyya2016@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8942-3998

ACCOUNTING PARADIGM IN APPLICATION CONDITIONS OF ELECTRONIC INFORMATION TECHNOLOGIES

Abstract

Introduction. The widespread introduction of modern electronic information and communication technologies into the economy requires a rethinking of the theoretical foundations of accounting. The current accounting methodology, based on the documentation of economic transactions, their reflection on accounts by double entry, balance sheet summarization, was initiated several centuries ago. With the development of automated systems, the latest information technologies for the formation, processing and transmission of information, there is a need of developing of a new accounting paradigm that would reflect not only the new information requests of a wide range of information consumers, but also take into account radical changes in accounting techniques.

Purpose. The purpose of the study is to generalize the existing developments regarding the paradigmatic development of accounting science and to provide proposals for the development of a new accounting paradigm, based on modern information and communication technologies, the new role of accounting as an important economic institution.

Methods. *General scientific and empirical methods of knowledge and generalization of past and present processes and phenomena are used to reveal the purpose of the article.*

Results. *The existing developments regarding the paradigmatic development of accounting science are summarized. The main features and criteria of each stage of accounting development are defined. The need for the formation of a new accounting paradigm based on the current circumstances in the world economy and society is substantiated. The main criteria that characterize the modern accounting paradigm and distinguish it from the previous ones are the new purpose and tasks of accounting, the introduction of intellectual resources into the accounting system, new approaches to resource assessment. However, the development and introduction of electronic accounting and information systems, which have a significant impact on the methodological and organizational foundations of accounting, collection, registration, processing, storage and transmission of accounting and reporting information, can be considered the main factor in the change of the accounting paradigm.*

Perspectives. *Further research can be aimed at improving methodological, organizational and technical tools for the practical implementation of a new accounting paradigm based on modern electronic accounting and information systems.*

Keywords: *accounting, information requests, reporting, theory, methodology, scientific paradigm, information technology, accounting automation.*

Formulas: 0, figures: 2, tables: 2, bibl: 19.

JEL classification: M41.

Постановка проблеми. Обліково-інформаційні системи у підприємствах і корпораціях мають будуватися за принципами й правилами, що характерні для сучасної парадигми ведення обліку взагалі. Про парадигмальний розвиток облікових систем у свій час заявляло багато науковців.

Сучасний період можна вважати переломним етапом розвитку суспільства через глобалізаційні процеси, інформатизацію та цифровізацію світових економік, що вимагає переходу до нової парадигми бухгалтерського обліку. Для визначення важливих структурних елементів та характерних ознак нової парадигми бухгалтерського обліку і фінансової звітності треба враховувати не тільки інформаційні потреби основних користувачів, а й можливості їх задоволення, що обумовлені політичними, економічними, правовими, технічними та іншими обставинами, які склалися у визначений період часу. До зазначених ознак варто додати нові напрями розвитку обліку, пов'язані з технічними можливостям його ведення та формування облікової інформації, суттєвими зрушеннями у реєстрації та документуванні фактів господарської діяльності, новими способами комунікування і передачі інформації та інше.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Термін «парадигма» (з давньо-грецького *παράδειγμα*, *paradeigma* – приклад, зразок) – це багатозначне поняття, яке залежно від конкретних умов може означати певний, обумовлений часом та обставинами сталий на конкретний період: стиль, традицію, концепцію, генеральну ідею, закон [1].

Визначення наукової парадигми вперше найбільш повно запропонував американський вчений Томас С. Кун. Згідно з ним під науковою парадигмою потрібно розуміти сукупність фундаментальних досягнень у галузі науки, які задають загально визнані зразки, приклади наукового знання, проблем і методів їх дослідження та визнаються протягом певного часу науковим співтовариством як основа його подальшої діяльності [2]. Він стверджував, що будь-яка наука розвивається циклічно, проходячи кілька стадій: від формування на основі різних теорій єдиної, прийнятої на основі консенсусу наукової спільноти парадигми у певній науці до виникнення протиріч, кризових явищ та створення на основі наукових революцій нової парадигми нормального розвитку науки. Такі парадигми в результаті революційних змін періодично повторюються.

Т. Кун відійшов від канонів трактування парадигмальних змін у науці в результаті оновлення системи знань, методологічних та логічних її основ і опирається переважно на нові розробки наукових співтовариств. А такі інновації більшою мірою залежать від історичного та культурного розвитку, соціального стану суспільства, технічної та технологічної бази. За Т. Куном наукова парадигма базується на основних складових і стадіях розвитку (рис. 1).

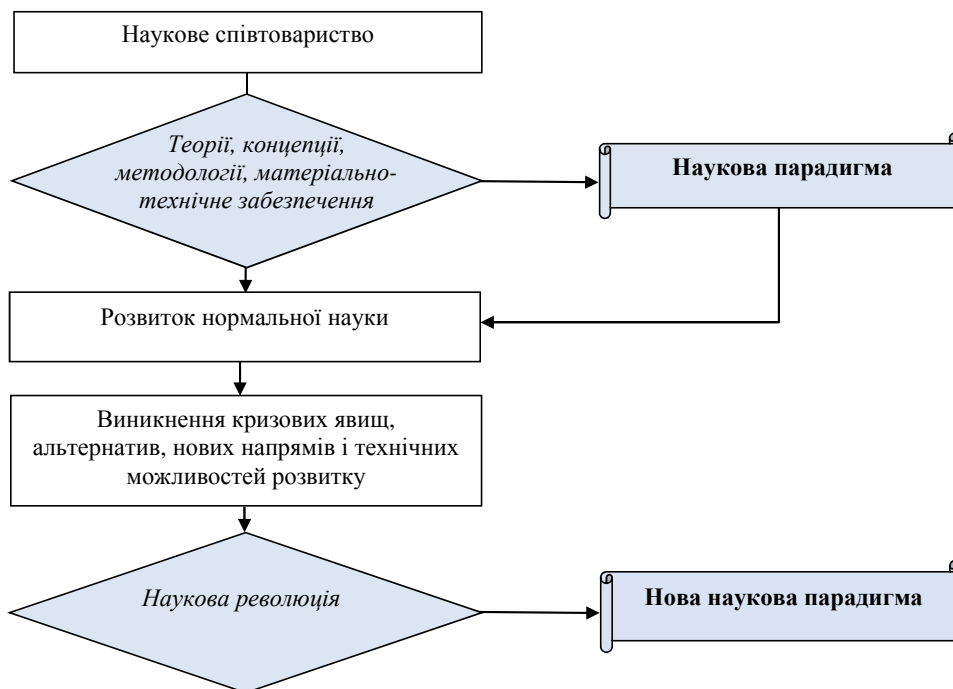

Рис. 1. Парадигмальний розвиток науки за Томасом Куном
Джерело: розроблено автором на основі [2].

Обліково-інформаційні системи у світі і в Україні протягом розвитку також зазнали значних парадигмальних змін. Серед зарубіжних науковців, що намагалися екстраполювати парадигмальну теорію в облікову науку, варто виокремити Дж. Р.

Чемберса. У наукових працях 70-х років минулого століття він описує кризові явища та відсутність нових ідей у бухгалтерському обліку, пояснюючи їх невизначеністю та значною кількістю наявних методів оцінювання активів, великою варіативністю у визначенні доходів, витрат і неточностями у вимірюванні прибутку [3].

Теорію Т. Куна щодо революційності у формуванні парадигм обліку розвинув М. К. Уеллс [4]. Він виокремлював такі етапи у загальному циклі формування парадигм: прийняття парадигми; робота в межах цієї парадигми у рамках «нормальної науки»; виникнення незадоволень від діючої парадигми; пошук і прийняття нової парадигми.

У результаті, М. К. Уеллс виокремив такі облікові парадигми:

1. Антропологічна – практична бухгалтерія не пов'язана з цілями управління.
2. Кон'юнктурна – теорію обліку формує кон'юнктура ринкового середовища.
3. Ситуаційна – для бухгалтерського обліку характерні елементи прогнозування, наприклад, плани, кошториси.
4. Процесуальна – спрямування облікової інформації на прийняття управлінських рішень, зародження управлінського обліку.
5. Ідеалізована – теорія обліку, спрямована на визначення та аналіз фінансових результатів від діяльності підприємства.
6. Інформаційна – документарна, коли об'єктом дослідження в обліку стають не самі факти господарської діяльності, а документи про них.
7. Біхевіористична – облікова інформація переважно використовується для вивчення поведінки осіб, що приймають управлінські рішення.

Як бачимо, у класифікації застосовані різні, часто протилежні й не пов'язані між собою критерії залежно від: ринкового середовища, участі в управлінні, використанні для прогнозування, спрямованості лише на кінцеві результати, пов'язаності з реальністю фактів господарського життя, спрямованості на вивчення поведінки управлінських кадрів.

Використання такої широкої гами критеріальних ознак призводить до розмитості у визначенні відмінностей, позитивних сторін та недоліків облікової парадигми. Водночас для встановлення цих парадигм не враховані значні зміни у структурі об'єктів обліку, введення до нього подій нематеріального та нефінансового характеру, технічні можливості розширення його глибини та аналітичності, нові способи комунікації підчас отримання вхідної і надання вихідної інформації та інше. У сучасних парадигмах доцільно враховувати особливі умови оцінювання та обліку власності, корпоративних взаємовідносин, участі власників та менеджерів у прибутках та управлінні корпоративними об'єднаннями в умовах цифровізації економіки.

Мета статті – узагальнення напрацювань зарубіжних та вітчизняних учених щодо парадигмального розвитку бухгалтерської науки та надання пропозицій щодо вироблення нової облікової парадигми відповідно до сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, нової ролі обліку як важливого економічного інституту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значні результати отримані в дослідженні парадигмального розвитку бухгалтерського обліку спочатку радянськими, а потім українськими вченими. Використання поняття парадигми в бухгалтерському обліку запропонував професор Я. В. Соколов ще у 1985 р. Він виокремив три парадигми розвитку облікової науки:

- уніграфічну – просту бухгалтерію у натуральних одиницях з обліком руху цінностей в описах, інвентарях, на основі яких виводились результати діяльності;
- камеральну – розширення сфери об’єктів обліку, уведення до них касових операцій, подій, що мали відбутися у майбутньому;
- диграфічну – подвійна бухгалтерія, яка використовується протягом 5-ти століть і мало змінила свою форму з часів Луки Пачолі.

Про необхідність перегляду парадигми ведення бухгалтерського обліку неодноразово нагадувало багато українських вчених. Це стосується насамперед побудови сучасних парадигм з урахуванням прагматики розвитку суспільних відносин у кінці ХХ і на початку ХХІ ст. Проф. О. М. Петрук заявляв, що в умовах реформування самих основ національної системи бухгалтерського обліку доцільно сформуванати нову парадигму обліку [5, с. 338]. М. С. Пушкар стверджує, що зміна суспільного устрою в Україні, широке запровадження комп’ютерної техніки вимагає нової парадигми національної системи бухгалтерського обліку [6, с. 47–48]. П. Я. Хомин та Г. П. Журавель зазначають, що сучасна парадигма вітчизняного бухгалтерського обліку і звітності сформована на методологічних основах 30-х років ХХ ст. і не змінювалась упродовж багато років [7, с. 6]. Проф. С. Ф. Голов стверджує, що мета нової парадигми обліку і звітності полягає у формуванні адекватної ринкової економіці інформаційної інфраструктури із залученням Інтернету, подачею не тільки фактичної, а й прогнозованої інформації [8, с. 6–7].

Серед сучасних вітчизняних напрацювань найбільше уваги дослідженню парадигмального розвитку бухгалтерського обліку і звітності приділяли Н. М. Малюга, С. Ф. Легенчук, М. В. Корягін, П. О. Куцик, Л. М. Пилипенко та ін. Проводячи періодизацію бухгалтерського обліку та основи зміни парадигм, Н. М. Малюга розширює їх склад у порівнянні з класифікацією проф. Я. В. Соколова, поклавши в основу історичні аспекти їх розвитку за такими критеріями: мета і завдання обліку, принципи і елементи методу, об’єкти та їх вимірники, техніка бухгалтерських записів та формування інформації. У результаті вона виокремила шість парадигм розвитку обліку (табл. 1).

Таблиця 1

Парадигми бухгалтерського обліку

№ парадигми	Назва парадигми	Характерні риси парадигми
1	Проста натуральна бухгалтерія	Натуральне господарство, рахунки матеріальні та розрахункові, інвентаризація.
2	Камеральна бухгалтерія	Організація обліку на державному рівні, поява бюджетного фінансування, кошторисів.
3	Проста монетарна бухгалтерія	Облік натурального руху майна та результатів його утримання простим записом.
4	Подвійна статична бухгалтерія	Облік руху майна і капіталу, зобов’язань та результатів подвійним записом.
5	Подвійна динамічна бухгалтерія	Облік майна та зобов’язань з визначенням результатів у будь-який час.
6	Подвійна інформаційно-динамічна бухгалтерія	Облік інтелектуального капіталу, інформація як продукт, що має корисність та може бути реалізована.

Джерело: розроблено автором на основі [9, с. 330–344].

Основна відмінність від попередніх класифікацій парадигм полягає в більш детальному розгалуженні подвійної бухгалтерії на статичну і динамічну. За статичної, як вважає авторка, прибуток вираховували як різницю між капіталом на кінець і початок періоду. За динамічної парадигми оцінку прибутку здійснюють на основі величини доходів і витрат підприємства. Появу нової парадигми подвійної інформаційної динаміки авторка пов'язує з умовами постіндустріального суспільства, у результаті чого виникли нові об'єкти обліку, нові інформаційні технології у реєстрації, обробці, зберіганні та передачі інформації.

С. Ф. Легенчук розширив парадигмальний розвиток наукових змін у сфері бухгалтерського обліку. Його аналіз формування облікових парадигм, які розглядають зарубіжні та вітчизняні науковці, дав змогу визначити основоположні критеріальні ознаки, що приводили до революційних змін, а отже, до переходу від однієї парадигми до іншої. Науковець основну увагу зосереджує на методологічних та організаційних основах ведення бухгалтерського обліку. До методологічних глобальних інновацій, що привели в останній час до парадигмальних змін, можна віднести поділ обліку на фінансовий та управлінський, тенденції до гармонізації обліку із загальноприйнятими правилами на міжнародному рівні, наукові розробки щодо якнайповнішого забезпечення обліково-звітною інформацією широкого кола користувачів. Організаційними напрямками побудови нової парадигми він вважає врахування і розкриття в системі обліку і звітності інформації про системні й несистемні ризики діяльності, нові підходи у підготовці облікових кадрів [10, с. 148].

Важливе дослідження провів С. Ф. Легенчук щодо передумов виникнення нової парадигми відповідно до базисної теорії Т. Куна. За його висновками, в сучасному обліку появились: аномалії – нові феномени, що не вписуються у традиційну парадигму; виникають кризові явища – розмивання парадигми, появи нових її версій; наукові революції – заперечення старої та виникнення нової парадигми [11, с. 154].

Ідею про відмирання старої і необхідність утвердження нової парадигми бухгалтерського обліку підтримав Л. М. Пилипенко. Він зауважив, що перші дві передумови (аномалії і кризи) в обліку проявляються уже давно. Як приклад, він наводить такі факти:

- суттєву різницю між обліковою і ринковою вартістю компаній;
- зростання (превалювання) ролі інтелектуально-інформаційних факторів у створенні вартості, яких важко формалізувати та увести в систему бухгалтерського обліку і звітності;
- потребу в урахуванні взаємних впливів результатів діяльності суб'єктів господарювання і навколишнього середовища;
- суттєве розширення складу зацікавлених у діяльності компаній осіб (стейкхолдерів, груп економічного впливу), на задоволення яких має бути спрямована облікова і звітна інформація [12, с. 86–87].

Основними ознаками сучасної парадигми бухгалтерського обліку і фінансової звітності, як зазначає Л. М. Пилипенко, має бути:

1. Суспільне значення бухгалтерського обліку та публічної фінансової звітності у контексті інституційної теорії;

2. Повноцінна репрезентація системою бухгалтерського обліку та фінансової звітності інтелектуального потенціалу компанії;

3. Врахування соціально-екологічних та етичних аспектів функціонування компаній як повноцінних критеріїв ефективності їх діяльності;

4. Врахування у підходах до оцінювання об'єктів обліку ефектів динамічності розвитку економіки [12, с. 107].

В. М. Жук пропонує будувати нову парадигму на інституційній концепції бухгалтерського обліку, вводить в економічну термінологію поняття інституційної парадигми обліку. Основне завдання він вбачає в оцінці впливу інституційних чинників і явищ на економічні й соціальні процеси. Суть інституційної парадигми він вбачає у трансформації обліку від виконання лише функції управління до важливого соціально-економічного інституту [13, с. 222].

М. П. Войнаренко заявляє, що для побудови нової облікової парадигми не обов'язково має відбуватися повна зміна системи поглядів. Вона повинна увібрати позитивні елементи попередніх парадигм [14, с. 133].

Глибокий аналіз парадигмального розвитку бухгалтерського обліку і звітності провели М. В. Корягін та П. О. Куцик [15, с. 50–63]. Вони переважно досліджують парадигмальні зміни бухгалтерського обліку, що стосуються індустріального (до 90-х років минулого століття) та інформаційного (кінець минулого і початок 21-го ст.) суспільства. Серед основних парадигмальних зрушень у ці періоди вони виокремлюють:

- зміну оціночного базису – від оцінки на підставі історичних витрат до оцінки за справедливою вартістю;
- зміну функції обліку й звітності – розкриття інформації про перерозподіл ресурсів до справедливого представлення подій;
- трансформацію підходів до змістового подання показників у звітності: перехід від господарських операцій до економічних подій;
- збільшення кількості рекомендованих альтернатив обліковими положеннями та стандартами фінансової звітності [15, с. 55–56].

Автори парадигмального аналізу бухгалтерського обліку будують на інформаційній функції бухгалтерського обліку, основу якої становить звітність підприємства. В результаті вони виокремлюють п'ять парадигм формування звітної бухгалтерської інформації: бухгалтерські звіти; фінансова звітність; фінансова та управлінська звітність; фінансова, нефінансова та управлінська звітність; інтегрована та управлінська звітність.

За їхніми оцінками, зараз відбувається парадигмальний зсув до п'ятої парадигми. Основну відмінність останньої парадигми вони вбачають у необхідності більш повного задоволення користувачів, особливо інвесторів, нефінансовою інформацією. Орієнтація облікового процесу має бути спрямована на дослідження факторів формування вартості підприємства, що відповідає запитам власників, інвесторів та інших користувачів [15, с. 141–143].

В економічній літературі також відомі інші пропозиції, якою має бути сучасна парадигма бухгалтерського обліку і фінансової звітності, які критерії мають бути у ній враховані.

Так, Г. В. Уманців вбачає розвиток сучасної парадигми бухгалтерського обліку у пріоритеті балансу; оцінці за ринковою вартістю; заміні концепції власності концепцією

контролю; переході від обліку майна до обліку ресурсів; регулюванні звітності, а не обліку [16].

С. Ф. Голов вважає нову парадигму парадигмою глобального обліку, що об'єднує ідеї уніграфічної, камеральної, диграфічної парадигм і враховує досягнення суміжних галузей знань [17, с. 453].

Г. Г. Кірейцев заявляє, що нова система бухгалтерського обліку будується тільки відповідно до потреб розвинених ринків як система інформаційного сервісу управління капіталом глобальних структур [18, с. 51].

Більшість науковців до основних критеріальних ознак нової парадигми обліку відносять зміну певних методологічних основ обліку, системи оцінювання та відображення в обліку нових ресурсів. Але основна увага концентрується на запитах користувачів обліково-звітної інформації (стейкхолдерів) та внутрішніх потребах підприємства, перетворенні обліку у повноцінний соціально-економічний інститут, який виконував би важливу роль у суспільному житті держави [13, с. 167–169].

У табл. 2 подані головні ознаки, що можуть служити основою для побудови та визнання нової парадигми бухгалтерського обліку на сучасному етапі суспільного розвитку.

Таблиця 2

Головні критеріальні ознаки нової парадигми обліку

Структурні елементи	Нові критерії та ознаки
<i>Мета обліку</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Забезпечення інформацією зацікавлених користувачів для управління соціально-економічними процесами на підприємстві і в суспільстві
<i>Нові завдання обліку</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Перерозподіл ресурсів в економіці • Забезпечення збереження та зростання капіталу підприємства • Врахування, окрім фінансових, нефінансових критеріїв в оцінці вартості бізнесу
<i>Нові об'єкти обліку</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Об'єкти нематеріального характеру: інтелектуальний, людський, організаційний капітал • Інформаційні ресурси
<i>Методи (прийоми) обліку:</i> <ul style="list-style-type: none"> • Документування • Інвентаризація • Оцінка, калькуляція • Рахунки, подвійний запис • Баланс, звітність 	<ul style="list-style-type: none"> • Бездокументна форма реєстрації фактів господарської діяльності з допомогою технічних засобів зчитування та фіксації інформації • Перманентна інвентаризація з допомогою засобів глобального позиціонування • Оцінка активів, зобов'язань за справедливою (ринковою, дисконтованою) вартістю • Групування інформації на рахунках бухгалтерського обліку з допомогою електронних інформаційно-програмних комплексів у файловому чи цифровому форматі • Формування звітності в автоматичному режимі з уведенням до неї як фінансових, так й нефінансових показників (інтегрований звіт) • Пакопичення та зберігання облікових та звітних даних на цифрових носіях, сервісах, у хмарному середовищі • передача обліково-звітної інформації за допомогою комп'ютерно-інформаційно-комунікаційних засобів відповідно до запитів користувачів

продовження таблиці 2

Організація обліку	<ul style="list-style-type: none"> • Варіативність в обліковій політиці підприємств та корпорацій • Дистанційні методи ведення облікової роботи та передачі інформації • Розгалужена система зберігання даних на віддалених сервісах, у хмарному середовищі, цифровому просторі
Техніка обліку	<ul style="list-style-type: none"> • Інформаційно-комунікаційні технології, що базуються на сучасних засобах комп'ютерної та організаційної техніки, програмному забезпеченні, Інтернет-технологіях
Користувачі інформації	<ul style="list-style-type: none"> • Внутрішні із запитами на інформацію управлінського характеру (управлінського обліку) • Зовнішні з різними інформаційними інтересами фінансового та нефінансового характеру: для контролю, інвестування, продовження партнерських стосунків та інше

Джерело: розроблено автором.

Якщо розглядати концепцію побудови нової облікової парадигми, значення та участь у ній окремих складових елементів, то їх можна представити у вигляді замкнутого кола, як окремих сегментів подання структурних елементів, що є характерними для нової парадигми, вирізняють її від попередніх. Вони розміщені у певній послідовності, взаємозалежні та взаємопов'язані між собою.

Мета й основні завдання бухгалтерського обліку будуються відповідно до запитів зацікавлених користувачів облікової інформації. Такими користувачами є не лише внутрішні служби підприємства та зовнішні стейкхолдери з певними економічними інтересами. Інститут обліку має забезпечувати інформаційні потреби суспільства загалом: про розвиток регіонів і країни, про вирішення соціальних, екологічних та інших суспільних проблем. У зв'язку з цим основними завданнями обліку є перерозподіл ресурсів в економіці держави, забезпечення зростання вартості підприємства і суспільного майна, врахування не тільки фінансових, а й нефінансових чинників.

Для виконання цих завдань в систему обліку значною мірою вводяться нефінансові, нематеріальні чинники (інтелектуальний капітал у формі людських, організаційних, клієнтських та інших ресурсів для забезпечення ефективної діяльності підприємств та економіки загалом). Важливим ресурсом є обліково-звітна інформація, яка може мати вартісну оцінку, бути предметом купівлі-продажу.

Відповідно до нових завдань і об'єктів обліку трансформується метод облікової науки та його прийоми. Проте у цих змінах суттєву роль відіграли не так об'єкти, як техніка виконання самої облікової роботи. Технічні можливості сучасного обліку згладжують грані між окремими послідовними елементами, на яких тривалий час базувався метод бухгалтерського обліку. Автоматизовані процеси в обліку дають змогу одномоментно спостерігати й реєструвати господарські операції, фіксувати їх на рахунках подвійним записом за відповідною оцінкою у грошовому вимірі. Професор В. В. Муравський об'єднує це у єдиний процес під загальною назвою «Реєстрація» [19, с. 157]. Також за заданою програмою оперативно можна після кожної господарської операції сформувати баланс підприємства. Сучасні технічні засоби дають змогу вводити в облікову систему факти господарської діяльності без

оформлення документів, що трактується як бездокументна реєстрація фактів. А розгалужена система комунікаційних зав'язків дає змогу отримувати й використовувати в обліку інформацію з віддалених сервісів, хмарного середовища, на яких вона може нагромаджуватись, зберігатись під відповідним технічним захистом. Розгалужена система інформаційних каналів дає змогу до звітності включати, окрім чисто облікових даних, нефінансову інформацію, формувати інтегровані звіти.

Технічні можливості також вносять суттєві зміни в організацію облікової роботи на підприємстві. Це стосується техніки отримання, обробки та передачі облікової інформації, застосування нових електронних способів комунікації із зацікавленими особами-користувачами обліково-звітних даних.

Загалом значні зрушення у техніці ведення сучасного обліку дають змогу:

- спростити роботу із реєстрації фактів господарської діяльності підприємства, проводити її в автоматичному режимі без оформлення громіздкої первинної документації;

- зменшити вплив людського фактора і значно скоротити витрати на ведення облікової роботи, суттєво зменшити кількість помилок і свідомих фактів порушення встановлених правил ведення обліку, складання фінансової, податкової та іншої звітності;

- необмежено розширювати аналітичність обліку відповідно до запитів внутрішніх та зовнішніх користувачів;

- значно підвищити оперативність отримання облікової інформації, враховуючи технічні можливості обробки і передачі даних;

- за допомогою сучасних способів комунікування мати надійні канали передачі, зберігання, архівування обліково-звітної інформації;

- забезпечувати через систему кодування, встановлення паролів, кодів доступу належний захист обліково-звітної інформації.

На рис. 2 і в коментарях до нього подані основні напрями впливу нових технічних засобів на розвиток облікової системи в період запровадження електронних інформаційно-комунікаційних технологій у сферу бухгалтерського обліку.

Використання таких інновацій відіграє важливу роль у формуванні нової парадигми бухгалтерського обліку та фінансової звітності з огляду на чинники, що викликали суттєві зміни у методології, організації, техніці ведення обліку, складенні і поданні звітної інформації. Це пояснюється такими чинниками.

Запровадження сучасних комп'ютерно-комунікаційних та інформаційних технологій дає змогу розширити сферу бухгалтерського обліку, охопити, крім фінансових питань підприємства, ще й господарські процеси щодо перерозподілу ресурсів, вирішення інших соціально-економічних проблем у суспільстві загалом.

Рис. 2. Вплив технічних інновацій на основні критерії сучасної облікової парадигми
Джерело: розроблено автором.

Інноваційні технології значно розширили коло об'єктів обліку, особливо нематеріального характеру, що стосуються інтелектуального, організаційного та іншого капіталу, його збереження та зростання. Особливим об'єктом обліку є інформація, яка виробляється на замовлення, передається переважно дистанційно, має вартісну оцінку і є предметом купівлі-продажу.

Електронні технології суттєво вплинули на метод обліку та його елементи. За їх допомогою в обліку визнається та може застосовуватися бездокументна форма реєстрації фактів господарської діяльності, здійснення перманентного контролю активів та зобов'язань, автоматичне групування даних у файловому чи цифровому форматі, накопичення і зберігання великих масивів інформації на цифрових носіях, сервісах, з використанням хмарних технологій. Технічні можливості дали змогу розширити коло показників звітності, включати до неї нефінансові, неекономічні чинники, об'єднані в інтегрованій звітності. Але головне: усі облікові процеси – від реєстрації фактів і до звітності – виконуються автоматизовано на основі відповідного програмного забезпечення, що стирає межі між окремими елементами методу бухгалтерського обліку.

Сучасні інформаційні технології спрощують вирішення багатьох організаційних питань щодо виконання облікової роботи. Це стосується дистанційного її ведення та надання аутсорсингових послуг, банківського та клієнтського обслуговування, зберігання та використання даних з віддалених сервісів, хмарного середовища, різних функціоналів цифрового простору.

Електронні обліково-інформаційні системи розширюють можливості найбільш повного задоволення інформаційних потреб різних користувачів. Створюються широкі

можливості для поглиблення аналітичного обліку доходів, витрат, інвестицій з метою одержання оперативної інформації для внутрішнього управління господарськими процесами під час забезпечення відповідного ступеня її захисту. Зовнішні користувачі мають можливість через дистанційні засоби передачі даних, інтернет-технології отримувати необхідну інформацію, що підлягає публічному оприлюдненню.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На підставі сказаного можна стверджувати, що запровадження сучасних електронних обліково-інформаційних систем є реальним проривом у сфері забезпечення управління обліково-звітною інформацією, у піднятті статусу обліку в соціально-економічному житті держави. Загалом запровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій, електронних методів збору, передачі, зберігання облікової інформації стало важливим чинником формування нової облікової парадигми, яка розвивається в епоху постіндустріальної економіки, вдосконалюється, трансформується під впливом світових економічних і політичних зрушень і криз. В Україні ключові питання обліку мають вирішуватися з урахуванням зазначених світових глобалізаційних чинників під впливом на економічні процеси спочатку всесвітньої пандемії, а далі ще й уведеного воєнного стану, необхідності виділення значних ресурсів на вимушене ведення воєнних дій та відбудову зруйнованої економіки у багатьох регіонах країни.

Література

1. Парадигма (значення): матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Парадигма_\(значення\)#cite_ref-1](https://uk.wikipedia.org/wiki/Парадигма_(значення)#cite_ref-1).
2. Кун Томас. Структура наукових революцій. Київ : Port-Royal, 2001. 228 с. (Tomas S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions*. 2nd ed., 1970).
3. Chambers R. J. Capital Maintenance and Service Potential: *A Review Article*. Abacus. 1975. Vol. 1. P. 97–104.
4. Wells M. C. A Revolution in Accounting Thought? *The Accounting Review*. Juli, 1976. P. 471–482.
5. Петрук О. М. Теоретико-методологічні засади розвитку бухгалтерського обліку в трансформаційній економіці. *Проблеми розвитку теорії бухгалтерського учета, аналіза и контролю* : моногр. Брест-Житомир : ЖДТУ, 2004. С. 191–211.
6. Пушкар М. С. Методологія обліку або якою повинна стати теорія : моногр. Тернопіль : Карт-бланш, 2007. 359 с.
7. Хомин П. Я., Журавель Г. П. Парадигми і контроверзи бухгалтерського обліку та звітності (спроби консеквентного аналізу): моногр. Тернопіль : Економічна думка, 2007. 299 с.
8. Голов С. Ф. Розвиток бухгалтерського обліку і аудиту відповідно до плану дій «Україна-ЄС». *Вестник бухгалтера и аудитора Украины*. 2005. № 15-16. С. 6–7.
9. Малюга Н. М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку : моногр. Житомир : ЖДТУ, 2005. 548 с.
10. Легенчук С. Ф. Теорія і методологія бухгалтерського обліку в умовах постіндустріальної економіки: моногр. Житомир : ЖДТУ, 2010. 652 с.

11. Легенчук С. Ф. Бухгалтерське теоретичне знання: від теорії до метатеорії: моногр. Житомир : ЖДТУ, 2012. 336 с.
12. Пилипенко Л. М. Розвиток концепцій побудови системи публічної звітності корпорацій в умовах постіндустріальної економіки : моногр. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2016. 336 с.
13. Жук В. Н. Основы институциональной теории бухгалтерского учета : моногр. Київ : Аграрная наука, 2013. 408 с.
14. Войнаренко М. П., Леонтович-Пелих О. К. До нової парадигми бухгалтерського обліку в Україні. *Вісник ЖІТІ*. 2000. № 12. С. 133–138.
15. Корягін М. В., Куцик П. О. Проблеми та перспективи розвитку бухгалтерської звітності : моногр. Київ : Інтерсервіс, 2016. 276 с.
16. Уманців Г. В. Оцінка об'єктів інтелектуальної власності як передумови їх бухгалтерського відображення. URL: <http://intellect-expert.com/uk/korisni-resursi/59-otsinka-ob-ektiv-intelektualnoji-vlasnosti-yak-peredumova-jikh-bukhgalterskogo-vidobrazhennya>.
17. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : моногр. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 453 с.
18. Кирейцев Г. Г. Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерского учета : научный доклад. Изд. 2-е, перераб. и доп. Житомир : ЖГТУ, 2008. 76 с.
19. Муравський В. В. Комп'ютерно-комунікаційна форма обліку : моногр. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 486 с.

References

1. Paradyhma (znachennia): material z Vikipedii – vilnoi entsyklopedii [Paradigm (meaning): Wikipedia, the free encyclopedia]. Retrieved from [https://uk.wikipedia.org/wiki/Парадигма_\(значення\)#cite_ref-1](https://uk.wikipedia.org/wiki/Парадигма_(значення)#cite_ref-1) [in Ukrainian].
2. Tomas, S. Kuhn (2001). *The Structure of Scientific Revolutions* K.: Port-Royal, 228 p. (Tomas S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions*. 2nd ed., 1970) [in English].
3. Chambers, R. J. (1975). Capital Maintenance and Service Potential: A Review Article. *Abacus*. Vol. 1. P. 97-104 [in English].
4. Wells, M. C. A (1976). Revolution in Accounting Thought? *The Accounting Review*. Juli, P. 471-482 [in English].
5. Petruk, O. M. (2004). Teoretyko-metodolohichni zasady rozvytku bukhhalterskoho obliku v transformatsiinii ekonomitsi [Theoretical and methodological ambush the development of accounting in the transformational economy]. *Problemy razvytyia teorii bukhhalterskoho ucheta, analiza i kontrolia: monohr. Brest-Zhytomyr: ZhDTU*. P.191-211. [in Ukrainian].
6. Pushkar, M. S. (2007). Metodolohiia obliku abo yakoiu povynna staty teoriia [Accounting methodology or what the theory should become]: monohr. Ternopil: Kart-blansh. 359 p. [in Ukrainian].
7. Khomyn, P. Ya., Zhuravel, H. P. (2007). Paradyhmy i kontroverzy bukhhalterskoho obliku ta zvitnosti (sproby konsekvntnoho analizu) [Paradigms and controversies

-
- of accounting and reporting (attempts of conservative analysis]): monohr. Ternopil: Ekonomichna dumka. 299 p. [in Ukrainian].
8. Holov, S. F. (2005). Rozvytok bukhhalterskoho obliku i audytu vidpovidno do planu dii "Ukraina-Yes" [Development of accounting and auditing in accordance with the "Ukraine-EU" action plan]. *Vestnyk bukhhaltera i audytora Ukrainy - Bulletin of the accountant and auditor of Ukraine*. № 15-16. P. 6-7. [in Ukrainian].
 9. Maliuha, N. M. (2005). Bukhhalterskyi oblik v Ukraini: teoriia y metodolohiia, perspektyvy rozvytku: Monohrafiia [Accounting in Ukraine: theory and methodology, development prospects: monogr.]. Zhytomyr: ZhDTU, 548 p. [in Ukrainian].
 10. Lehenchuk, S. F. (2010). Teoriia i metodolohiia bukhhalterskoho obliku v umovakh postindustrialnoi ekonomiky: monohr. [Theory and methodology of accounting in the conditions of the post-industrial economy: monogr.]. Zhytomyr: ZhDTU. 652 p. [in Ukrainian].
 11. Lehenchuk, S. F. (2012). Bukhhalterske teoretychne znannia: vid teorii do metateorii: monohr. [Accounting theoretical knowledge: from theory to metatheory: monogr.]. Zhytomyr: ZhDTU. 336 p. [in Ukrainian].
 12. Pylypenko, L. M. (2016). Rozvytok kontseptsii pobudovy systemy publichnoi zvitnosti korporatsii v umovakh postindustrialnoi ekonomiky: monohrafiia [The development of concepts for building a system of public reporting of corporations in the conditions of the post-industrial economy: a monogr.]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki. 336 p. [in Ukrainian].
 13. Zhuk, V. N. (2013). Osnovy instytutsionalnoy teorii bukhhalterskoho ucheta: monohrafiia [Fundamentals of the institutional theory of accounting: monogr.]. K.: Ahrarnaia nauka. 408 p. [in Russian].
 14. Voinarenko M. P., Leontovych-Pelykh O. K. (2000). Do novoi paradyhmy bukhhalterskoho obliku v Ukraini [To the new paradigm of accounting in Ukraine]. *Visnyk ZhITI - Bulletin of ZhITI*, 12, 133-138 [in Ukrainian].
 15. Koriahin, M. V., Kutsyk, P. O. (2016). Problemy ta perspektyvy rozvytku bukhhalterskoi zvitnosti: monohrafiia [Problems and prospects for the development of accounting knowledge: monogr.]. Kyiv: Interservis, 276 p. [in Ukrainian].
 16. Umantsiv, H. V. Otsinka obektiv intelektualnoi vlasnosti yak peredumovy yikh bukhhalterskoho vidobrazhennia [Rating of intellectual property objects as a prerequisite for their accounting display]. Retrieved from <http://intellect-expert.com/uk/korisni-resursi/59-otsinka-ob-ektiv-intelektualnoji-vlasnosti-yak-peredumovajikh-bukhhalterskoho-vidobrazhennia> [in Ukrainian].
 17. Holov S. F. (2007). Bukhhalterskyi oblik v Ukraini: analiz stanu ta perspektyvy rozvytku: monohrafiia [Accounting in Ukraine: analysis of the state and development prospects: monogr.]. K.: Tsentr uchbovoi literatury, 453 p. [in Ukrainian].
 18. Kyreitsev, H. H. (2008). Hlobalizatsiia ekonomiki i unifikatsiia metodolohii bukhhalterskoho ucheta: Nauchny doklad [Globalization of the economy and unification of accounting methodology: Scientific report]. Izd. 2-e, pererab. y dop. Zhytomyr: ZhHTU. 76 p. [in Russian].

19. Muravskiy, V. V. Kompiuterno-komunikatsiina forma obliku: monohrafiia [Computer and communication form of accounting: monogr.]. Ternopil: TNEU, 2018. 486 p. [in Ukrainian].

Статтю отримано 28 квітня 2023 р.

Article received April 28, 2023.